

ANALIZA PROFILU NIELETNICH SPRAWCÓW CZYNÓW KARALNYCH W WOJEWÓDZTWIE ŚLĄSKIM W LATACH 1999–2018 NA PODSTAWIE DANYCH STATYSTYCZNYCH

Aleksandra Klimek-Lakomy

Akademia WSB w Dąbrowie Górniczej

ORCID: 0000-0002-4634-0938

e-mail: a.klimek@onet.eu

Streszczenie:

Celem opracowania jest przedstawienie profilu nieletniego sprawcy czynów karalnych w województwie śląskim w latach 1999–2018. W opracowaniu zostały ukazane badania własne przeprowadzone na terenie województwa śląskiego, na podstawie danych statystycznych uzyskanych z Komendy Wojewódzkiej Policji w Katowicach. Analiza dotyczy określenia profilu nieletniego, który najczęściej dopuszcza się łamania prawa. Ponadto w opracowaniu przedstawiono, jak na przestrzeni 20 lat ewoluowało łamanie prawa przez dziewczęta i chłopców.

Słowa kluczowe:

nieletni, przestępczość, profil nieletniego, czyny karalne, województwo śląskie

Statistical analysis of the profiles of juvenile criminals in the Silesian voivodeship between 1999 and 2018

Summary:

The aim of the study is to present the profile of a juvenile delinquency of criminal acts in the Silesian Voivodeship in the years 1999–2018. The study presents own research conducted in the Silesian Voivodeship, based on data obtained from the Provincial Police Headquarters in Katowice. The analysis concerns determining the profile of minors who most often break the law. Moreover, the study presents how the violation of the law by girls and boys has evolved over the course of twenty years.

Keywords:

juvenile, offense, profile of a minor, criminal acts, Silesian Voivodeship

1. Wprowadzenie

Od przełomu lat 80. i 90. XX w., wraz z rozpoczęciem procesu transformacji ustrojowej, w Polsce nastąpiły istotne zmiany w zakresie liczby przestępstw popełnianych przez nieletnich¹. Na początku XXI w. doszło do znaczącego wzrostu wykrytych przestępstw popełnionych przez dzieci i młodzież. Później nastąpił ich wyraźny spadek². Przemianom tym towarzyszyła spadająca liczba młodzieży, co może świadczyć o tym, że przynajmniej częściowo doszło do wzrostu jej demoralizacji. W okresie III RP zmienił się również sposób działania nieletnich przestępców. Pojawiły się nowe formy ich zachowań związane m.in. z użyciem najnowszych technologii informacyjnych (komputery, smartfony, Internet) oraz z popularyzacją wśród najmłodszych środków psychoaktywnych. Szeroki dostęp do mass mediów również odegrał znaczącą rolę w rozwoju nieletnich³. Bez wątpienia duży wpływ na nieletnich i ich zachowanie ma intensywny tryb życia ich rodziców, opiekunów, a także ich samych. Nie bez znaczenia pozostaje to, że funkcja wychowawcza rodziny w ostatnich latach została osłabiona⁴.

Celem niniejszego opracowania jest sporządzenie profilu nieletniego sprawcy czynów karalnych w województwie śląskim w latach 1999–2018. Wybór cezury początkowej wynika z przeprowadzenia w 1999 r. reformy administracji terenowej, czego efektem było powstanie województwa śląskiego. Przyjęcie 2018 r. jako cezury końcowej uwarunkowane jest ukazaniem pierwszych 20 lat od czasu utworzenia województwa śląskiego. Takie rozwiązanie pozwoliło ująć charakter, ewolucję i implikacje zjawiska przestępczości nieletnich dla bezpieczeństwa publicznego w województwie śląskim od momentu jego powstania⁵.

Wokół nieletnich dopuszczających się łamania prawa narosło wiele stereotypów i przekłamań, do czego przyczyniły się także media. Środowisko dziennikarskie, podejmując ten temat stosunkowo często (choć ze zróżnicowanym natężeniem), podchodzi do niego zazwyczaj bardzo powierzchownie, szukając sensacji i skupiając się na wycinkowych, szokujących przykładach czynów karalnych popełnianych przez dzieci i nastolatków⁶. W ramach badań w naukach o bezpieczeństwie temat ten jest podejmowany stosunkowo

- 1 Terminu „przestępczość nieletnich” używam w znaczeniu potocznym. W polskiej nauce występuje on już od wielu lat, zob. np. E. Żabczyńska, A. Strzembosz, T. Szymanowski, *Dalsze losy nieletnich i młodocianych sprawców przestępstw*, „Archiwum Kryminologii” 1974, nr 6, s. 128–187. Natomiast, jak podaje M.H. Veillard-Cybalski, pojęcie to pojawiło się po raz pierwszy już w 1815 r. w Anglii, na tle wyroku sądu karnego Old Bailey w Londynie, który skazał na śmierć pięcioro dzieci od 8. do 12. roku życia, zob. M.H. Veillard-Cybalski, *Nieletni przestępcy w świecie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1968, s. 14. Najbardziej spójna i konkretna definicja przestępczości nieletnich została przedstawiona przez B. Kowską-Erlich, zgodnie z którą można wyodrębnić dwojaki rozumienie przestępczości nieletnich: wąskie i szerokie. Pierwsze obejmuje wyłącznie takie czyny popełnione przez nieletnich, które naruszają przepisy obowiązującego prawa karnego. Natomiast do szerokiego pojęcia tego terminu można zaliczyć wszelkie czyny nieletnich nie tylko zagrożone normami prawa karnego, lecz także wykazujące symptomy nieprzystosowania społecznego.
- 2 W 1990 r. stwierdzono 60 525 przestępstw nieletnich, w 2000 r. – 76 442, w 2011 r. – 101 026, a 2013 r. – 70 452. W 2018 r. było już tylko 25 528. Zob. *Przestępczość nieletnich 1990–2013*, „Policja”, <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przestepczosc-nieletni/50256,Przestepczosc-nieletnich-1990-2013.html> [dostęp: 1.10.2023]; *Informacja dotycząca stanu zagrożenia przestępczością nieletnich w Polsce w 2018 roku*, „Policja”, <https://www.policja.pl/download/1/317544/file> [dostęp: 25.08.2020].
- 3 K. Makaruk, J. Włodarczyk, P. Skoneczna, *Problematyczne używanie Internetu przez młodzież. Raport z badań. Dajemy dzieciom siłę*, Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, Warszawa 2019, s. 23, <https://www.gov.pl/attachment/c04aeabe-84e8-4fee-b893-8189e0962bc> [dostęp: 26.10.2023].
- 4 OSVITA.IN, *Przestępczość nieletnich: przyczyny, obowiązki, zapobieganie*, „osvita.in” 2021, <https://przestepczosc-nieletnich-przyczyny-obowiazki-zapobieganie> [dostęp: 27.09.2023].
- 5 A. Klimek-Lakomy, *Przestępczość nieletnich jako zagrożenie dla bezpieczeństwa publicznego na przykładzie województwa śląskiego po reformie administracji terenowej w 1999 r.* (niepublikowana rozprawa doktorska 2021, obrona 5 lipca 2022 r.), Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Wydział Nauk o Bezpieczeństwie w Krakowie.
- 6 kde, *15-latek oskarżony o wyjątkowo brutalne zabicie. Ukradł wódkę i papierosy*, „TVN24” 2013, <https://tvn24.pl/polska/15-latek-oskarzony-o-wyjatkowo-brutalne-zabojstwo-ukradl-wodke-i-papierosy-ra325327-3432888> [dostęp: 9.10.2023]; B. Jeleń, *Zabójstwo w szkole w Wawrze. Zatrzymano kolejnych dwóch nieletnich*, „DzieńDobryTVN” 2019, <https://dziendobry.tvn.pl/newsy/zabojstwo-w-szkole-w-wawrze-zatrzymano-kolejnych-dwoch-nieletnich-da303927-ls5342612> [dostęp: 15.10.2023]; *Uwaga! TVN: 14-latek zabił macochę i ranił brata. Inspirował się zabiłcami*, „kurier lubelski” 2020, <https://kurierlubelski.pl/uwaga-tvn-14latek-zabil-macochę-i-ranił-brata-inspirował-się-zabiłcami/ar/c1-14763940> [dostęp: 25.09.2023].

rzadko. Natomiast jest on o tyle istotny, że doświadczenia związane z popełnianiem czynów karalnych w okresie dojrzewania mogą być jednym z najważniejszych czynników kryminogennych już po wejściu w dorosłość. Co za tym idzie, zachowania przestępcze dzieci i młodzieży mogą w dłuższej perspektywie czasu determinować inne formy przestępczości w Polsce. Wobec tak istotnego problemu należy spróbować odpowiedzieć na pytanie, dlaczego młody człowiek decyduje się popełnić czyn zabroniony. Poważne trudności rodzi zrozumienie specyficznych uwarunkowań, charakteru oraz implikacji przestępczości nieletnich⁷.

2. Metodologia

Województwo śląskie jest obszarem unikalnym pod względem demograficznym, o wysokim stopniu urbanizacji⁸. Najwyższa w Polsce gęstość zaludnienia (366 os./km²), wynikająca z występowania na tym terenie konurbacji górnośląskiej, nie pozostaje potencjalnie bez wpływu na bezpieczeństwo publiczne. To właśnie w stolicy Śląska – Katowicach – już od wielu lat odnotowuje się najwyższą liczbę stwierdzonych przestępstw w relacji do liczby mieszkańców⁹. Problem ten dotyczy również nieletnich. W 2018 r. województwo śląskie znalazło się w czołówce obszarów z najwyższym procentowym wskaźnikiem udziału czynów karalnych nieletnich w ogóle stwierdzonych przestępstwach¹⁰.

W świetle wskazanych tendencji istnieje konieczność zrozumienia przyczyn i konsekwencji zachowań kryminalnych dzieci i młodzieży na tym obszarze. Z raportów policyjnych wynika, że przestępczość nieletnich była poważnym wyzwaniem dla bezpieczeństwa publicznego w województwie śląskim. Statystyka sądowa w sprawach nieletnich z lat 2010–2016 jest potwierdzeniem, że województwo śląskie jest regionem, gdzie nieletni najczęściej dopuszczają się łamania prawa. W 2015 r. orzeczono wobec nieletnich w województwie śląskim 3705 prawomocnych środków opiekuńczo-wychowawczych, poprawczych i kar. Była to największa liczba ze wszystkich województw w Polsce. Rok później, tj. w 2016 r., również województwo śląskie osiągnęło niechlubne pierwsze miejsce, ale liczba orzeczonych prawomocnie środków opiekuńczo-wychowawczych, poprawczych i kar wzrosła do 3823, stanowiąc tym samym 14,4 wszystkich prawomocnie osądzonych nieletnich w 2016 r.¹¹

Podstawowym źródłem danych poddanych analizie w niniejszej pracy były surowe statystyki na temat przestępczości nieletnich (ujawnionej i stwierdzonej) w województwie śląskim w latach 1999–2018, udostępnione przez Komendę Wojewódzką Policji w Katowicach. Zostały one podzielone na dwa jakościowo różne systemy danych, obejmujące osobno lata 1999–2012 oraz 2013–2018. Pierwszy system nosił nazwę *Temida*. Jego początki sięgają okresu PRL. Został on zniesiony zarządzeniem KGP nr 5 z 31 stycznia 2013 r.¹², w którym uchylono Zarządzenie nr 350 KGP z 1 lipca 2003 r. Skutkowało to zniesieniem Policyjnego Sys-

7 Kwestie te od dekad są przedmiotem ożywionej debaty naukowej. Zob. W.S. Comanor, L. Phillips, *The impact of income and family structure on delinquency*, „Journal of Applied Economics” 2002, 5(2), s. 209–232; M. Bernasiewicz, *Środowiskowe uwarunkowania przestępczości w brytyjskich badaniach kryminologicznych*, „Forum Pedagogiczne” 2017, nr 1, s. 27–36.

8 Zob. *Informacja o stanie bezpieczeństwa na terenie podległym Komendzie Miejskiej Policji w Katowicach w 2018 r.*, Komenda Miejska Policji w Katowicach, Katowice 2019, <https://katowice.policja.gov.pl/download/49/542256/StanzabezpieczenstwaKatowice2018.pdf> [dostęp: 25.09.2023].

9 *Dane GUS: Katowice jednym z najmniejbezpieczniejszych miast w Polsce*, „InfoKatowice” 2019, <https://www.infokatowice.pl/2019/08/07/dane-gus-katowice-jednym-z-najmniejbezpieczniejszych-miast-w-polsce/> [dostęp: 3.09.2023].

10 Współczynnik ten wyniósł kolejno: 6,6% dla KWP Wrocław, 4,9% dla KWP Łódź, 3,9% dla KWP Poznań i 3,8% dla KWP Katowice. Zob. *Informacja dotycząca stanu zagrożenia przestępczością nieletnich w Polsce w 2019 roku*, Biuro Prewencji KGP, Wydział Prewencji, <https://www.infokatowice.pl/2019/08/07/dane-gus-katowice-jednym-z-najmniejbezpieczniejszych-miast-w-polsce/> [dostęp: 3.09.2023].

11 Zob. *Statystyka sądowa. Sprawy nieletnich. Prawomocne orzeczenia w latach 2010–2016*, Warszawa 2017, s. 12–13, <https://isws.ms.gov.pl/pl/bazastatystyczna/publikacje/download,2779,14.html> [dostęp: 26.10.2023].

12 Zarządzenie nr 5 KGP z 31 stycznia 2013 r. uchylające zarządzenie w sprawie zbierania, gromadzenia, przetwarzania i opracowywania danych statystycznych o przestępczości oraz zamachach samobójczych i wypadkach tonięcia, Dz.Urz. KGP 2013.16.

temu Statystyki Przystępczości *Temida* od 1 stycznia 2013 r. Proces jego odkodowania dla celów analizy oparto na Zarządzeniu nr 17 KGP z 22 listopada 2000 r.¹³.

W momencie zaprzestania działalności *Temidy* wszystkie zadania związane z obszarem regulowanym w uchylonym zarządzeniu zostały przejęte przez nowy Krajowy System Informacji Policyjnej (KSIP). Celem nowego systemu było lepsze odwzorowanie rzeczywistości. Dane zawarte w systemie KSIP, w porównaniu z *Temidą*, są bardziej szczegółowe i rozbudowane, co daje większe możliwości w zakresie analizy form przestępczości nieletnich. Ponadto jest to system opisowy, w przeciwieństwie do poprzedniego, gdzie dane były przedstawione jako katalog cyfr, który następnie należało odkodować za pomocą Zarządzenia nr 350 KGP z 1 lipca 2003 r., w sprawie zbierania, gromadzenia, przetwarzania i opracowania danych statystycznych o przestępczości oraz zamachach samobójczych i wypadkach tonięcia. Dopiero takie działanie pozwalało zdobyć informacje o przestępstwie dla celów analitycznych. Podsumowując, analizę przestępczości nieletnich w latach 1999–2012 oparto na systemie *Temida*, natomiast w latach 2013–2018 – na systemie KSIP¹⁴. Dane z obu systemów pozyskano 7 maja 2019 r. i 18 sierpnia 2020 r. z Komendy Wojewódzkiej Policji w Katowicach.

Po uzyskaniu, zagregowaniu i rozkodowaniu danych statystycznych KWP w Katowicach dokonano analizy statystycznej tych materiałów, jak również badania opierając się na metodzie analizy treści. W dwóch ostatnich przypadkach z całego odkodowanego i uporządkowanego zbioru danych, obejmującego ponad 193 558 indywidualnych rekordów, wybrano odpowiednie kategorie do dalszej analizy.

Poddano analizie treści także wszelkie dokumenty i informacje dotyczące funkcjonowania systemu przeciwdziałania przestępczości nieletnich w województwie śląskim. Badano dokumenty, które zostały zamieszczone na stronach internetowych i w Biuletynach Informacji Publicznej władz samorządowych, instytucji centralnych, policji oraz trzech funkcjonujących na terenie Śląska zakładów poprawczych. W opracowaniu zastosowano metodę badawczą statystyczną¹⁵, opierając się na danych statystycznych uzyskanych z Komendy Wojewódzkiej Policji w Katowicach.¹⁶

3. Płeć nieletnich dopuszczających się czynów karalnych

Przez cały badany okres (1999–2018) nieletni chłopcy naruszyli prawo w województwie śląskim 92 468 razy, a dziewczęta 13 078 (Tabela 1). Tym samym chłopcy byli siedem razy częściej skłonni dopuszczać się czynów karalnych w porównaniu z dziewczętami (w 1999 r. współczynnik ten wynosił ponad 13). Jednocześnie na przestrzeni badanych 20 lat nastąpił wyraźny spadek częstotliwości popełnianych przez nich przestępstw w liczbach bezwzględnych. W 1999 r. liczba przypadków łamania przez nich prawa wyniosła 6049, a już

13 Zarządzenie nr 17 KGP z 22 listopada 2000 r. w sprawie rejestracji statystycznej przestępczości oraz zamachów samobójczych i wypadków utonięć, Dz.Urz.KGP.2001.1.1.

14 Wyjaśnić należy, że w badanym okresie, tj. w latach 1999–2018, doszło do zmiany sposobu rejestracji statystyk policyjnych na temat przestępczości nieletnich. Analizę z lat 1999–2012 oparto na danych z systemu statystyki przestępczości *Temida*. Do końca 2012 r. czyny karalne nieletnich były wykazywane w momencie skierowania wniosku o wszczęcie postępowania do sądu rodzinnego i nieletnich. Natomiast od 2013 r. dane rejestrowane są w Krajowym Systemie Informacji Policji (KSIP). Wykazane są one po uzyskaniu informacji o wszczęciu i zakończeniu postępowania przez sędziego rodzinnego. Zaistniała sytuacja utrudniła wyciągnięcie jednoznacznych wniosków na temat całego okresu lat 1999–2018. Co za tym idzie, w analizie wzięto pod uwagę tę zmianę. Zwracano uwagę na ogólne tendencje w badanym okresie, a także na zmiany, które zachodziły w latach 1999–2012 oraz 2013–2018 osobno. Wyciągnięcie wniosków na temat całego okresu jest możliwe, tylko opierając się na danych dotyczących prawomocnych orzeczeń, które zapadły w sprawach nieletnich. Statystyki te są dostępne w dziale „Opracowania Wieloletnie” Ministerstwa Sprawiedliwości. Zob. *Nieletni – prawomocne orzeczenia w latach 2000–2020*, „Ministerstwo Sprawiedliwości”, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/> [dostęp: 31.01.2024]. Więcej informacji na temat zmiany zasad rejestracji danych policyjnych można znaleźć pod adresem: *Przestępczość nieletnich 1990–2013*, „Policja”, <https://statystyka.policja.pl/st/wybranestatystyki/przestepczoscnieletni/50256,Przestepczosc-nieletnich-1990-2013.html> [dostęp: 31.01.2024].

15 Z. Bobowski, *Wybrane metody statystyki opisowej i wnioskowania statystycznego*, Wydawnictwo Wałbrzyskiej Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości, Wałbrzych 2004.

16 Opracowanie powstało na podstawie wyników badań w ramach prac nad rozprawą doktorską A. Klimek-Lakomy, *Przestępczość nieletnich...*, op. cit.

w 2018 r. było ich jedynie 1273. Oznaczało to więc spadek o 78,9% Tymczasem tendencja dotycząca liczby przestępstw popełnianych przez dziewczęta na terenie województwa śląskiego wygląda zupełnie inaczej. Liczba ich czynów karalnych wzrosła w latach 1999–2010 o ponad 254% W 1999 r. status podejrzanych miało 463 z nich, natomiast w 2010 r. było ich już 1178. Porównując początek i koniec badanego okresu, tj. lata 1999 i 2018, widoczna jest jedynie bardzo niewielka poprawa wśród zdemoralizowanych dziewcząt. W 2018 r. zarejestrowano w statystykach 367 podejrzanych nieletnich dziewcząt, co stanowi spadek w stosunku do 1999 r. o jedynie 20,7% Oznacza to zarazem, że między początkiem a końcem badanego okresu doszło do olbrzymiej zmiany w tym zakresie. W 1999 r. nieletni chłopcy ponad 13 razy częściej (6049/463) popełniali przestępstwa w porównaniu z dziewczętami, w 2018 r. tylko 3,4 razy (1273/367). Wskazuje to na rosnący udział nieletnich dziewcząt w procedurze przestępczym na terenie województwa śląskiego. Warto zauważyć, że problem przestępczości nieletnich dziewcząt jest nie tylko problemem województwa śląskiego, lecz także całego kraju. Jak wynika ze statystyk policyjnych z lat 2009–2011, nieletnie do 16. roku życia coraz częściej dopuszczały się przestępstwa groźby karanej (w 2011 r. – 1044 przestępstwa). Jest to tym bardziej niepokojące, że już w tak młodym wieku dochodzi do kontaktu z czynem karalnym. Nieletnie dziewczęta do lat 16 w 2016 r. również coraz częściej dopuszczały się przestępstw zapisanych w ustawie o przeciwdziałaniu narkomanii (568)¹⁷.

4. Struktura wieku dopuszczających się łamania prawa

Jeśli chodzi o strukturę wiekową¹⁸, to dolną granicą u chłopców było dziewięć lat. Najczęściej chłopcy dopuszczali się czynów karalnych w wieku 16 lat (Tabela 2). Często łamali prawo również jako 15-, 14- czy 13-latkowie, lecz jedynie w 2018 r. grupa wiekowa 15 lat przewyższyła grupę 16-latków. Co niepokojące, dość często przestępstwa popełniali również 12-latkowie. Było to zauważalne w 2013 r., kiedy dopuścili się oni aż 23 czynów karalnych. Później w tej grupie wiekowej można było zaobserwować spadek. Jednocześnie podkreślić należy, że w przedziale wiekowym 13–16 lat od 2009 r. (z jedynym wyjątkiem – 2016 r.) także można dostrzec tendencję spadkową aktywności przestępczej chłopców. Dla tych kategorii wiekowych w statystykach policyjnych widoczny jest bardzo duży wzrost między latami 1999 a 2000. Później następuje systematyczny spadek aż do 2018 r. Warto podkreślić, że statystycznie najczęściej podejrzanymi byli w badanym okresie 16-latkowie (średnia roczna: 1668) oraz 15-latkowie (średnia roczna: 1251). Dla porównania: średnia roczna dla 14-latków wynosiła 887, a dla 13-latków 526,9. Należy jednak podkreślić, że w udostępnionych statystykach policyjnych, nieobejmujących wszystkich zarejestrowanych czynów karalnych nieletnich, niemal nie odnotowano podejrzanych 17- i 18-latków.

Dla nieletnich przestępczyni dolną granicę wiekową stanowiło 10 lat. Tak samo jak nieletni chłopcy najczęściej wkraczały na drogę przestępczą w wieku 16 lat (Tabela 3). Średnia roczna dziewcząt w tym wieku o statusie „podejrzana” dla lat 1999–2018 to ponad 320. W przypadku 15-latek było to 276,3, a 14-latek – 213. Zauważalny był również udział 13-latek, dla których średnia roczna wynosiła ponad 119. Dla kategorii wiekowej 10–12 lat liczba podejrzanych dziewcząt w ciągu 20 lat wynosiła jedynie 60, była więc marginalna w stosunku do skali przestępczości nieletnich w województwie śląskim. Podobnie jak w przypadku statystyk dotyczących podejrzanych mężczyzn w udostępnionych przez KWP danych niemal zupełnie brakowało rekordów odnoszących się do kategorii wiekowych od 17 lat wzwyż.

17 Zob. K. Kamińska, K. Góralczyk, P. Czacot, *Zjawisko przestępczości kobiet w ujęciu kryminologicznym i w świetle wyników badań empirycznych*, [w:] Ł.B. Pilarz (red.), *Prawo publiczne i prawo karne w XXI w. Wybrane zagadnienia*, Wydawnictwo Naukowe Tygiel, Lublin 2019, s. 73–86.

18 Zob. P. Kozłowska-Kalisz, P. Seledec, *Rozmiary i struktura przestępczości nieletnich w Polsce w latach 90. XX wieku*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2004, nr 3, s. 87–100.

Tabela 1. Struktura płci nieletnich przestępców w województwie śląskim w latach 1999–2018

Rok/Płeć	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Suma
1 – męska	6049	6841	6370	5211	4890	5800	6011	6107	6347	6070	6273	5808	5371	4993	2701	1800	1472	1630	1451	1273	92 468
2 – żeńska	463	541	499	415	523	602	654	820	930	920	1061	1178	1033	940	567	395	432	401	337	367	13 078

Analiza danych statystycznych na podstawie danych udostępnionych przez Komendę Wojewódzką Policji w Katowicach.

Tabela 2. Struktura wieku nieletnich przestępców (chłopcy) w województwie śląskim w latach 1999–2018

Rok/Wiek	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Suma
9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	2
10	0	0	0	0	1	1	0	0	0	7	0	0	0	0	1	1	1	1	0	0	13
11	0	2	3	0	2	1	1	1	2	5	0	0	1	3	1	3	6	0	1	0	32
12	0	7	4	4	1	3	7	4	4	9	2	3	0	6	23	14	17	13	16	5	142
13	56	626	601	502	457	632	537	632	873	849	879	768	684	679	430	341	257	269	244	222	10338
14	83	1192	1204	938	859	1142	1183	1123	1323	1309	1428	1237	1161	1020	682	462	363	423	321	290	17743
15	150	1901	1837	1396	1439	1636	1803	1817	1768	1747	1816	1677	1658	1433	756	527	416	451	410	382	25020
16	174	3113	2721	2371	2131	2385	2480	2530	2377	2144	2148	2123	1867	1852	804	446	408	470	453	372	33369
17	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	5	0	3	4	2	16
18	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Analiza danych statystycznych na podstawie danych udostępnionych przez Komendę Wojewódzką Policji w Katowicach.

Tabela 3. Struktura wieku nieletnich przestępców (dziewczęta) w województwie śląskim w latach 1999–2018

Rok/Wiek	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Suma
10	2	0	0	0	0	2	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	1	1	0	0	8
11	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	1	1	2	0	8
12	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	4	5	10	5	5	3	38
13	574	68	51	35	48	93	92	89	122	136	125	184	178	136	73	82	85	62	70	96	2399
14	1002	120	129	98	122	121	138	183	229	257	290	296	275	251	171	99	139	128	103	109	4260
15	1742	145	134	121	179	184	199	278	268	256	344	358	316	276	172	125	120	118	93	98	5526
16	2722	208	185	161	174	202	225	270	310	271	301	339	264	277	145	81	76	85	62	59	6417
17	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2	0	1	2	2	8
18	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Analiza danych statystycznych na podstawie danych udostępnionych przez Komendę Wojewódzką Policji w Katowicach.

Tabela 4. Struktura wykształcenia i struktura zawodowa nieletnich przestępców w województwie śląskim (chłopcy)

Rok/Status	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Suma
Uczeń	5075	5603	5440	4538	4586	5639	5825	5951	6211	5958	6177	5711	5293	4939	bd.	bd.	bd.	bd.	bd.	bd.	76946
Pracujący	25	19	21	16	7	3	3	12	10	10	9	7	5	14	bd.	bd.	bd.	bd.	bd.	bd.	161
Rencista, emeryt	7	3	6	6	1	0	0	1	1	1	1	1	3	0	bd.	bd.	bd.	bd.	bd.	bd.	31
Niepracujący i nieposzukujący pracy	931	1199	889	645	273	131	162	115	102	82	69	58	47	29	bd.	bd.	bd.	bd.	bd.	bd.	4732
Bezrobotny	6	14	11	6	20	27	19	22	20	16	15	26	21	11	bd.	bd.	bd.	bd.	bd.	bd.	234
Student	5	3	0	0	2	0	2	6	2	1	1	5	2	0	bd.	bd.	bd.	bd.	bd.	bd.	29
Pracujący w gospodarstwie rolnym własnym lub osoby najbliższej	0	0	3	0	0	0	0	0	0	2	1	0	0	0	bd.	bd.	bd.	bd.	bd.	bd.	6
Pracujący – pomagający w prowadzeniu rodzinnej działalności gospodarczej	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	bd.	bd.	bd.	bd.	bd.	bd.	1
Nielegalnie zatrudniony lub nielegalnie prowadzący działalność zarobkową	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	bd.	bd.	bd.	bd.	bd.	bd.	1
Nieokreślone (puste pole)															2701	1800	1472	1630	1451	1273	10327

Analiza danych statystycznych na podstawie danych udostępnionych przez Komendę Wojewódzką Policji w Katowicach.

Tabela 5. Struktura wykształcenia i struktura zawodowa nieletnich przestępców w województwie śląskim (dziewczęta)

Rok/Status	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Suma
Uczeń	401	445	444	382	493	587	647	808	915	909	1052	1168	1026	937	bd.	bd.	bd.	bd.	bd.	bd.	10214
Pracujący	3	3	1	1	2	0	1	1	6	3	0	1	1	1	bd.	bd.	bd.	bd.	bd.	bd.	24
Rencista, emeryt	2	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	bd.	bd.	bd.	bd.	bd.	bd.	4
Niepracujący i nieposzukujący pracy	56	88	54	32	25	13	6	9	8	6	8	8	1	1	bd.	bd.	bd.	bd.	bd.	bd.	
Bezrobotny	1	4	0	0	2	2	0	1	1	2	1	1	2	1	bd.	bd.	bd.	bd.	bd.	bd.	18
Student	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	bd.	bd.	bd.	bd.	bd.	bd.	3
Pracujący w gospodarstwie rolnym własnym lub osoby najbliższej	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	bd.	bd.	bd.	bd.	bd.	bd.	1
Pracujący – pomagający w prowadzeniu rodzinnej działalności gospodarczej	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	bd.	bd.	bd.	bd.	bd.	bd.	0
Nielegalnie zatrudniony lub nielegalnie prowadzący działalność zarobkową	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	bd.	bd.	bd.	bd.	bd.	bd.	0
Nieokreślone (puste pole)															567	395	432	401	337	367	2499

Analiza danych statystycznych na podstawie danych udostępnionych przez Komendę Wojewódzką Policji w Katowicach.

5. Wykształcenie nieletnich dopuszczających się czynów karalnych

Analiza struktury wykształcenia i zawodu nieletnich dopuszczających się czynów karalnych objęła wyłącznie lata 1999–2012, ze względu na brak dostępności tych danych w systemie KSIP (Tabele 4 i 5). Można stwierdzić, że zarówno wśród nieletnich dziewcząt, jak i chłopców najczęściej na drogę przestępczą wkraczali uczniowie oraz osoby niepracujące i nieposzukujące pracy¹⁹. Uczeń-sprawca w latach 2007–2010 stanowił 98% spośród wszystkich kategorii, a w latach 2011–2012 – aż 99%. W okresie 1999–2002 spora część niepracujących i nieposzukujących pracy nieletnich sprawców łamała prawo. Było ich bowiem odpowiednio 15, 18, 14 i 12%. Natomiast w kolejnych latach stanowili znikomy procent. Nieletnie sprawczyńie-uczennice w latach 2004 i 2007 stanowiły 98%, lecz w latach 2005–2006 i 2008–2011 – 99%. Natomiast w 2012 r. było ich praktycznie 100%, ponieważ jedynie trzech czynów karalnych dopuściły się jako osoba pracująca, niepracująca i nieposzukująca pracy oraz bezrobotna. Zaskakujące jest to, że nieletni niepracujący i nieposzukujący pracy coraz rzadziej dopuszczali się czynów karalnych w badanym okresie.

6. Stan świadomości nieletniego w chwili popełnienia czynu karalnego

Istotne jest określenie stanu świadomości nieletnich sprawców w momencie popełnienia czynu karalnego. Dotyczy ono użycia alkoholu lub środków psychoaktywnych²⁰. Z analizy danych KWP w Katowicach wynika jasno, że w większości przypadków w badanym okresie wykryci sprawcy byli trzeźwi (Tabele 6 i 7), co wyraźnie przeczy popularnemu wizerunkowi młodych kryminalistów jako osób nagminnie będących pod wpływem napojów wysokowych lub narkotyków²¹. Najwięcej nietrzeźwych nieletnich przestępców w statystykach odnotowano w 1999 r., bo aż 487. W 2018 r. były to już tylko 22 przypadki. Zaskakująco niewiele – być może ze względu na niepełne statystyki policyjne lub brak odpowiednich testów na obecność narkotyków – odnotowano nieletnich nadużywających narkotyki. Średnia roczna dla badanego okresu wyniosła 4,8. Należy przy tym pamiętać, że najczęstszą kategorią w ramach działu „Stan świadomości” w danych statystycznych była ta wskazująca, że nie udało się go ustalić (średnia roczna: 2326 przypadków). Jeśli chodzi o dziewczęta, to sytuacja była bardzo podobna. Zdecydowana większość odnotowanych spraw z nimi związanych wskazywała, że stanu świadomości nie udało się ustalić (średnia roczna: 345 przypadków) lub że były one trzeźwe (191,8). Rocznie odnotowywano nie więcej niż kilkadziesiąt przestępstw dziewczyn w odmiennym stanie świadomości, tzn. pod wpływem środków odurzających, narkotyków lub alkoholu. W 2018 r. był to tylko jeden przypadek.

7. Sprawca indywidualny

W latach 1999–2012 w większości przypadków akty przestępczości nieletnich miały charakter indywidualny, tzn. sprawca działał sam. W 2012 r. takich przypadków było aż 15 006. Porównując z 1999 r., oznaczało to trzykrotny wzrost. Stosunkowo często przestępstwo było popełniane również przez dwóch nieletnich. Najwięcej takich przypadków wystąpiło w 2012 r. – 3435, co oznaczało ponad dwukrotny wzrost na przestrzeni 14 lat. Przestępstw grupowych (trzyosobowych lub większych), w których uczestniczyli tylko nieletni, było nieco mniej. W 1999 r. takich przypadków odnotowano 1003, a w 2012 r. – 1284. Średnia roczna przestępstw popełnianych przez te grupy dla lat 1999–2012 wyniosła ponad 854.

19 Zob. Ł. Czekaj, *Przestępczość nieletnich w środowisku szkolnym*, „Studia de Securitate et Educatione Civili” 2010, nr 1, s. 27–32.

20 Zob. K. Tsirigotis, E. Lewik-Tsirigotis, B. Baster, *Przestępczość nieletnich – główne teorie wyjaśniające zjawisko*, „Pedagogika Rodziny” 2012, nr 2–3, s. 83–98.

21 M. Łajtar, *Alkohol a przestępczość nieletnich*, „Terapia Uzależnienia i Współuzależnienia” 2000, nr 3, <http://www.psychologia.edu.pl/czytelnia/63-terapia-uzalenienia-i-wspouzalenienia/319-alkohol-a-przestepczosc-nieletnich.html> [dostęp: 14.08.2020].

Tabela 6. Stan świadomości nieletnich przestępców w województwie śląskim w latach 1999–2018 (chłopcy)

Rok/Stan świadomości	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Suma
Trzeźwy	2385	2729	2553	2255	2038	2482	2333	2141	2056	2085	1904	1502	1282	983	710	385	254	289	209	189	30764
Nietrzeźwy, pod wpływem alkoholu	487	478	449	290	300	288	291	229	368	333	259	241	188	199	62	33	34	26	14	22	4591
Pod wpływem innego środka odurzającego	20	13	15	7	6	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	3	3	2	77
Nieustalony	2644	3003	2754	2239	2076	2245	2472	2580	3015	2871	3293	3276	3087	3014	1883	1362	1132	1305	1222	1061	46534
Pod wpływem narkotyku	4	5	0	12	5	10	9	9	3	3	2	6	6	4	7	4	1	3	3	0	96
Trzeźwy, zbiegł z miejsca wypadku komunikacyjnego	1	9	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	11
Nietrzeźwy, zbiegł z miejsca wypadku komunikacyjnego	1	2	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0	6
Nieustalony, zbiegł z miejsca wypadku komunikacyjnego	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	2	4	0	0	0	0	7
Puste (nieokreślone)	507	602	595	407	465	769	906	1038	905	778	815	783	808	792	37	12	47	0	0	0	10266

Analiza danych statystycznych na podstawie danych udostępnionych przez Komendę Wojewódzką Policji w Katowicach.

Tabela 7. Stan świadomości nieletnich przestępców w województwie śląskim w latach 1999–2018 (dziewczęta)

Rok/Stan świadomości	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Suma
Trzeźwy	227	208	191	163	210	246	260	261	282	282	316	293	233	168	153	72	88	51	65	68	3837
Nietrzeźwy, pod wpływem alkoholu	11	23	17	13	16	19	19	28	31	26	38	41	20	23	8	8	3	7	4	1	356
Pod wpływem innego środka odurzającego	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Nieustalony	165	228	219	172	216	233	220	344	436	451	516	621	588	562	397	301	323	342	268	298	6900
Pod wpływem narkotyku	0	0	0	1	0	0	2	1	1	0	3	1	0	0	0	0	3	1	0	0	13
Trzeźwy, zbiegł z miejsca wypadku komunikacyjnego	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Nietrzeźwy, zbiegł z miejsca wypadku komunikacyjnego	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nieustalony, zbiegł z miejsca wypadku komunikacyjnego	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Puste (nieokreślone)	60	80	71	66	81	104	153	186	180	161	188	222	191	187	9	14	18	0	0	0	1971

Analiza danych statystycznych na podstawie danych udostępnionych przez Komendę Wojewódzką Policji w Katowicach.

Tabela 8. Liczba nieletnich sprawców czynów karalnych w województwie śląskim w latach 1999–2012

Rok/Liczba sprawców	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Suma
Indywidualnie przez nieletniego	5092	6331	5316	4452	5088	5570	6642	7561	7296	8157	9577	12562	14010	15006	112660
Przez dorosłego i nieletniego	118	103	121	93	64	109	127	132	149	125	130	110	123	96	1600
Przez dwóch nieletnich	1695	2042	1730	1164	1004	1281	1344	1296	1185	1614	1633	1526	2036	3435	22985
W grupie trzysobowej i większej z udziałem nieletnich i dorosłych	126	160	129	81	103	137	105	79	92	82	116	96	89	117	1512
W grupie trzysobowej i większej z udziałem tylko nieletnich	1003	1238	916	726	628	851	604	627	809	812	707	810	944	1284	11959

Analiza danych statystycznych na podstawie danych udostępnionych przez Komendę Wojewódzką Policji w Katowicach.

Nieletni stosunkowo często współpracowali także z dorosłymi kryminalistami, co jest tendencją bardzo niepokojącą. Może bowiem skutkować nie tylko przenoszeniem się bardziej groźnych form przestępczości w środowisko młodzieżowe, lecz także prowadzić do wciągania dzieci i młodzieży w zorganizowane struktury przestępcze. Na przestrzeni wskazanych 14 lat nieletni wraz z dorosłym średnio dopuszczali się 114,3 czynu karalnego rocznie. Najwięcej takich przypadków odnotowano w 2007 r. (149). Grupy mieszane (trzyosobowe lub większe), składające się z obu kategorii wiekowych, były prawie tak samo częste. Średnia dla 14 lat wyniosła 108.

8. Zakończenie

Brak autorytetów wśród dorosłych oraz brak odpowiedniej opieki przyczyniają się do tego, że dzieci już od najmłodszych lat pozostawione są same sobie²². Mając na uwadze powyższe wyniki badań, należy wskazać, że najistotniejszym elementem, od którego należałoby zacząć, jest zapoznanie dzieci i młodzieży, a także rodziców, z jakim niebezpieczeństwem może spotkać się nasze dziecko i jakie mogą być konsekwencje jego czynów. Dlatego tak ważne są wszelkie inicjatywy, które organizuje policja na terenie całego kraju, aby w przyszłości wiedzieć, jak zapobiegać i przeciwdziałać przestępczości nieletnich^{23, 24}.

Na podstawie analizy części posiadanych rekordów można stwierdzić, że śląscy nieletni chłopcy w latach 1999–2012 średnio popełniali siedem razy częściej przestępstwa niż nieletnie dziewczęta. Co dość interesujące, widoczna była tendencja do wyrównywania się tej różnicy płci ze względu na to, że na początku badanego okresu częstotliwość przestępstw popełnianych przez chłopców była aż 13 razy wyższa niż dziewcząt. Tak więc świadczyło to o rosnącym udziale nieletnich dziewcząt w procederze przestępczym na Śląsku. Po transformacji ustrojowej ich przestępczość w Polsce znacznie wzrosła, szczególnie na przełomie XX i XXI w. Jest to zagadnienie o tyle interesujące i ważne społecznie, gdyż to właśnie one w przyszłości będą pełniły rolę matek, a co za tym idzie – będą kształtować następne pokolenia²⁵.

Analiza danych udostępnionych przez KWP w Katowicach pozwoliła stwierdzić, że największą średnią liczbę przestępstw na Śląsku popełniały osoby w wieku 16 lat. Występowały sytuacje, choć bardzo rzadko, kiedy czynów karalnych dopuszczali się osoby poniżej 10. roku życia.

W wyniku badań ustalono, że większość sprawców przestępstw w badanym okresie była trzeźwa. Liczba nietrzeźwych nieletnich, którzy zaangażowali się w proceder przestępczy, zdecydowanie spadła między 1999 a 2018 r., z poziomu ponad 400 do ponad 20 rocznie. Niewiele odnotowano też osób znajdujących się pod wpływem środków odurzających (średnia: 4,8 rocznie), co jednak mogło wynikać z luk w statystykach policyjnych lub braku odpowiednich testów. W większości zarejestrowanych przypadków występowała kategoria „nieustalony” lub „pusty”. Oznacza to, że wiarygodność tych statystyk mogła być ograniczona.

Większość wykrytych czynów karalnych nieletnich miała charakter indywidualny, ale ich liczba wzrosła trzykrotnie między 1999 a 2012 r. Stosunkowo często dochodziło do procederu przestępczego, w którym uczestniczyło dwóch nieletnich. W tej kategorii doszło do dwukrotnego wzrostu liczby takich czynów między 1999 a 2012 r. Nieletni zdecydowanie rzadziej działali w grupach trzyosobowych lub większych. W zależności od roku, w porównaniu z działaniami indywidualnymi, było takich przypadków kilku do – kilkunastu mniej. Nieletni wraz z dorosłymi rzadziej dopuszczali się czynów zabronionych (zarówno w kategorii dwóch osób, jak i trzech oraz więcej). W sumie rejestrowano ich ok. 200 rocznie i ich liczba nie uległa znacznym zmianom.

22 J. Włodarczyk-Madejska, *Sylwetki nieletnich sprawców, wobec których sąd orzekł umieszczenie w młodzieżowym ośrodku wychowawczym lub zakładzie poprawczym*, „Archiwum Kryminologii” 2017, t. 39, s. 308–311, <https://doi.org/10.7420/AK2017>.

23 Zob. *Dzielnicy z zabrzańskiej dwójki z wizytą u uczniów*, „Policja Śląska” 2023, <https://slaska.policja.gov.pl/kat/informacje/wiadomosci/369953,Dzielnicy-z-zabrzańskiej-dwojki-z-wizyta-u-uczniow.html> [dostęp: 20.10.2023].

24 „Dopalacze kradną życie” – Spotkanie policjantów z uczniami ZSTIO nr 2, „Komenda Miejska Policji w Katowicach” 2015, <https://katowice.policja.gov.pl/k14/informacje/wiadomosci/152397,quotDopalacze-kradna-zyciequot-Spotkanie-policjantow-z-uczniami-ZSTiO-nr-2.html> [dostęp: 19.10.2023].

25 I. Budrewicz, *Przestępczość nieletnich dziewcząt*, [w:] S. Kawula, H. Machel (red.), *Młodzież a współczesne dewiacje i patologie społeczne*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Gdańsk-Toruń 1994, s. 56–57. Zob. też: D. Woźniakowska-Fajst, *Nieletnie, niebezpieczne, niegrzechne, niegroźne?*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2010.

W świetle powołanych powyżej wyników badań statystycznych należy zwrócić uwagę, że wzrost nieletnich dziewcząt w procedurze przestępczym jest szczególnie niepokojący. Można stwierdzić, że przemiany kulturowo-cywilizacyjne odegrały tutaj znaczącą rolę: coraz lepszy dostęp do dóbr materialnych, emancypacja kobiet oraz osłabiona funkcja rodziny, a co za tym idzie – wysoki poziom rozwodów oraz liberalne podejście wychowawcze²⁶. Jak słusznie zauważono, to rodzina jest tarczą przed niebezpieczeństwem współczesnej cywilizacji. Zgodnie z teorią Jamesa Gilligana wstyd i upokorzenie, którego możemy doświadczyć w grupach pierwotnych (rodzinie), mogą być źródłem późniejszego stosowania przemocy przez ofiarę. Uwarunkowania rodzinne, takie jak rozbita rodzina, wielkość rodziny, styl wychowania, relacje wewnątrz rodzinne, mają istotny wpływ na przestępczość²⁷. Jakość życia rodzinnego nierzadko jest czynnikiem decydującym o losie jednostki²⁸.

Bibliografia

Literatura:

- Bernasiewicz M., Noszczyk-Bernasiewicz M., *Family Life and Crime*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2017.
- Bernasiewicz M., Noszczyk-Bernasiewicz M., *Przestępczość nieletnich w USA i w Polsce na podstawie wybranych statystyk kryminalnych*, „Archiwum Kryminologii” 2020, 42(2), s. 207–238, <http://doi.org/10.7420/AK2020B>.
- Bernasiewicz M., *Środowiskowe uwarunkowania przestępczości w brytyjskich badaniach kryminologicznych*, „Forum Pedagogiczne” 2017, nr 1, s. 27–36.
- Bobowski Z., *Wybrane metody statystyki opisowej i wnioskowania statystycznego*, Wydawnictwo Wałbrzyskiej Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości, Wałbrzych 2004.
- Budrewicz I., *Przestępczość nieletnich dziewcząt*, [w:] S. Kawula, H. Machel (red.), *Młodość a współczesne dewiacje i patologie społeczne*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Gdańsk-Toruń 1994, 145–162.
- Comanor W.S., L. Phillips L., *The impact of income and family structure on delinquency*, „Journal of Applied Economics” 2002, 5(2), s. 209–232.
- Czekaj Ł., *Przestępczość nieletnich w środowisku szkolnym*, „Studia de Securitate” 2010, nr 1, s. 27–32.
- Kamińska K., Góralczyk K., Czeczot P., *Zjawisko przestępczości kobiet w ujęciu kryminologicznym i w świetle wyników badań empirycznych*, [w:] Ł.B. Pilarz (red.), *Prawo publiczne i prawo karne w XXI w. Wybrane zagadnienia*, Wydawnictwo Naukowe Tygiel, Lublin 2019, s. 73–86.
- Klimek-Lakomy A., *Przestępczość nieletnich jako zagrożenie dla bezpieczeństwa publicznego na przykładzie województwa śląskiego po reformie administracji terenowej w 1999 r.* (niepublikowana rozprawa doktorska 2021, obrona 5 lipca 2022 r.), Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Wydział Nauk o Bezpieczeństwie w Krakowie.
- Kozłowska-Kalisz P., Seledc P., *Rozmiary i struktura przestępczości nieletnich w Polsce w latach 90. XX wieku*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2004, nr 3, s. 87–100.
- Makaruk K., Włodarczyk J., Skoneczna P., *Problematyczne używanie Internetu przez młodzież. Raport z badań. Dajemy dzieciom siłę*, Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, Warszawa 2019, <https://www.gov.pl/attachment/c04aeabe-84e8-4fee-b893-8189e096e2bc> [dostęp: 26.10.2023].

26 M. Bernasiewicz, M. Noszczyk-Bernasiewicz, *Przestępczość nieletnich w USA i w Polsce na podstawie wybranych statystyk kryminalnych*, „Archiwum Kryminologii” 2020, 42(2), s. 234, <http://doi.org/10.7420/AK2020B>.

27 M. Bernasiewicz, M. Noszczyk-Bernasiewicz, *Family Life and Crime*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2017, s. 69–70.

28 K. Zimny, *Przestępczość nieletnich w świecie rzeczywistym i cyberprzestrzeni*, [w:] A. Andrzejewska, J. Bednarek, S. Ćmiel (red.), *Człowiek w świecie rzeczywistym i wirtualnym. Wybrane patologie społeczno-wychowawcze w cyberprzestrzeni*, Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej, Józefów 2013, s. 149–153.

- Tsirigotis K., Lewik-Tsirigotis E., Baster B., *Przestępczość nieletnich – główne teorie wyjaśniające zjawisko*, „Pedagogika Rodziny” 2012, nr 2–3, s. 83–98.
- Veillard-Cybulsky M.H., *Nieletni przestępcy w świecie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1968.
- Włodarczyk-Madejska J., *Sylwetki nieletnich sprawców, wobec których sąd orzekł umieszczenie w młodzieżowym ośrodku wychowawczym lub zakładzie poprawczym*, „Archiwum Kryminologii” 2017, t. 39, s. 308–311, <http://doi.org/10.7420/AK2017J>.
- Woźniakowska-Fajst D., *Nieletnie, niebezpieczne, niegrzeczne, niegroźne?*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2010.
- Zimny K., *Przestępczość nieletnich w świecie rzeczywistym i cyberprzestrzeni*, [w:] A. Andrzejewska, J. Bednarek, S. Ćmiel (red.), *Człowiek w świecie rzeczywistym i wirtualnym. Wybrane patologie społeczno-wychowawcze w cyberprzestrzeni*, Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej, Józefów 2013, s. 133–153.
- Żabczyńska E., Strzembosz A., Szymanowski T., *Dalsze losy nieletnich i młodocianych sprawców przestępstw*, „Archiwum Kryminologii” 1974, nr 6, s. 127–187, <https://doi.org/10.7420/AK1974F1>.

Akty prawne:

- Zarządzenie nr 17 KGP z 22 listopada 2000 r. w sprawie rejestracji statystycznej przestępczości oraz zamachów samobójczych i wypadków utonięć, Dz.Urz.KGP.2001.1.1.
- Zarządzenie nr 5 KGP z 31 stycznia 2013 r. uchylające zarządzenie w sprawie zbierania, gromadzenia, przetwarzania i opracowywania danych statystycznych o przestępczości oraz zamachach samobójczych i wypadkach tonięcia, Dz.Urz. KGP 2013.16.

Netografia:

- Dane GUS: Katowice jednym z najmniejbezpieczniejszych miast w Polsce*, „InfoKatowice” 2019, <https://www.infokatowice.pl/2019/08/07/dane-gus-katowice-jednym-z-najmniejbezpieczniejszych-miast-w-polsce/> [dostęp: 3.09.2023].
- „Dopalacze kradną życie” – Spotkanie policjantów z uczniami ZSTIO nr 2, „Komenda Miejska Policji w Katowicach” 2015, <https://katowice.policja.gov.pl/k14/informacje/wiadomosci/152397,quotDopalacze-kradna-zyciequot-Spotkanie-policjantow-z-uczniami-ZSTiO-nr-2.html> [dostęp: 19.10.2023].
- Dzielnicy z zabrzańskiej dwójki z wizytą u uczniów*, „Policja Śląska” 2023, <https://slaska.policja.gov.pl/kat/informacje/wiadomosci/369953,Dzielnicy-z-zabrze-2023-wizyta-u-uczniow.html> [dostęp: 20.10.2023].
- Informacja dotycząca stanu zagrożenia przestępczością nieletnich w Polsce w 2018 roku*, „Policja”, <https://www.policja.pl/download/1/317544/file.file> [dostęp: 25.08.2020].
- Informacja o stanie bezpieczeństwa na terenie podległym Komendzie Miejskiej Policji w Katowicach w 2018 r.*, Komenda Miejska Policji w Katowicach, Katowice 2019, <https://katowice.policja.gov.pl/download/49/542256/StanbezpieczenstwaKatowice2018.pdf> [dostęp: 25.09.2023].
- Jeleń B., *Zabójstwo w szkole w Wawrze. Zatrzymano kolejnych dwóch nieletnich*, „DzieńDobryTVN” 2019, <https://dziendobry.tvn.pl/newsy/zabojstwo-w-szkole-w-wawrze-zatrzymano-kolejnych-dwoch-nieletnich-da303927-ls5342612> [dostęp: 15.10.2023].
- kde, *15-latek oskarżony o wyjątkowo brutalne zabójstwo. Ukradł wódkę i papierosy*, „TVN24” 2013, <https://tvn24.pl/polska/15-latek-oskarzony-o-wyjatkowo-brutalne-zabojstwo-ukradl-wodke-i-papierosy-ra325327-3432888> [dostęp: 9.10.2023].
- Łajtar M., *Alkohol a przestępczość nieletnich*, „Terapia Uzależnienia i Współuzależnienia” 2000, nr 3, <http://www.psychologia.edu.pl/czytelnia/63-terapia-uzalenienia-i-wspouzalenienia/319-alkohol-a-przestepczosc-nieletnich.html> [dostęp: 14.08.2020].

- Nieletni – prawomocne orzeczenia w latach 2000–2020*, „Ministerstwo Sprawiedliwości”, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/> [dostęp: 31.01.2024].
- OSVITA.IN, *Przestępczość nieletnich: przyczyny, obowiązki, zapobieganie*, „osvita.in” 2021, <https://przestepczosc-nieletnich-przyczyny-obowiazki-zapobieganie/> [dostęp: 27.09.2023].
- Przestępczość nieletnich 1990–2013*, „Policja”, <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przestepczosc-nieletni/50256,Przestepczosc-nieletnich-1990-2013.html> [dostęp: 1.10.2023].
- Uwaga! TVN: 14-latek zabił macochę i raniał brata. Inspirował się zabójcami*, „kurier lubelski” 2020, <https://kurierlubelski.pl/uwaga-tvn-14latek-zabil-macochę-i-ranił-brata-inspirował-się-zabójcami/ar/c1-14763940> [dostęp: 25.09.2023].
- Informacja dotycząca stanu zagrożenia przestępczością nieletnich w Polsce w 2019 roku*, Biuro Prewencji KGP, Wydział Prewencji, <https://www.infokatowice.pl/2019/08/07/dane-gus-katowice-jednym-z-najniebezpieczniejszych-miast-w-polsce/> [dostęp: 3.09.2023].
- Statystyka sądowa. Sprawy nieletnich. Prawomocne orzeczenia w latach 2010–2016*, Warszawa 2017, s. 12–13, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/publikacje/download,2779,14.html> [dostęp: 26.10.2023].